

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Podľa údajov ŠÚ SR bola plocha skleníkov využívaných na pestovanie rýchlejšieho zeleniny v roku 1998 328 540 m², pareniská zaberali 22 265 m² a pod fóliami sa zelenina produkovala na výmere 101 600 m².

Podľa našich zistení nákupné ceny nepokrývali skutočné náklady producentov zeleniny. V jednotlivých mesiacoch roku 1998 sa napríklad ceny kapusty bielej pohybovali od 4 375 Sk do 6 650 Sk za 1 t. Cena rajčiakov bola 14 50-46 000 Sk, papriky zeleninovej 11 275-57 550 Sk, cesnaku 30 100-33 950 Sk za 1 t. Spotrebiteľské ceny boli však vysoké, napr. mrkvy 17,38-19,44 Sk za 1 kg, kapusty hlávkovej bielej 14,07 až 17,27 Sk, cibule 18,84-32,11 Sk, cesnaku 74,67 až 75,21 Sk.

V roku 1998 sa zvýšil objem dovozu jednotlivých druhov zeleniny. Veľký podiel na dovoze má kapusta a cibuľa. Pasívne saldo zahraničného obchodu predstavovalo 23 337 ton zeleniny, čo v hodnotovom vyjadrení činilo 244 674 tis. Sk.

Na splnenie požadovanej spotreby zeleniny by sa mala zvýšiť jej výroba a nastat zmeny v sortimente ponuky, v kvalite predávanej zeleniny a vo vhodnom časovom rozložení ponuky a spotreby v priebehu roka. Zároveň by sa postupne mali vytvárať odbytové združenia ovocia a zeleniny, ktoré by svojou činnosťou znižovali náklady, stabilizovali ceny a zlepšovali kvalitu produktov.

Zberové plochy zeleniny by podľa Konceptie agrárnej a potravinovej politiky do roku 2005 (1.verzia) mali dosiahnuť 46,9 tis. ha pri úrode 18,7 t na 1 ha. Domáca produkcia by mala v roku 2005 predstavovať 877,3 t, z toho na potravinárske použitie 657 tis. ton. Medzi priority exportu by mala patriť aj čerstvá a mrazená zelenina a ovocie. Zároveň by sa mala rozvíjať aj produkcia ovocia a zeleniny pri uplatnení ekologických systémov hospodárenia na pôde.

Súhrn

Analyzuje sa vývoj vybraných ukazovateľov charakterizujúcich ekonomiku výroby ovocia a zeleniny na Slovensku. Dôraz sa kladie na vývoj pestovateľských plôch, produkcie, spotrebu ovocia a zeleniny a cenové relácie v období rokov 1994–1998. Posúdili sa viaceré problémové stránky vertikály ovocia a zeleniny.

Kľúčové slová: ekonomické ukazovatele, ovocie a zelenina, vývojové tendencie, Slovenská republika

Literatúra

- BIELIK, P. a kol. 1995. Agrárna ekonomika. Nitra : VŠP, 1995. 247 s.
 GOZORA, V. 1998. Procesné a štrukturálne zmeny v poľnohospodársko – potravinárskom komplexe. In: Acta oeconomica et informatica, roč. 1, 1998, č. 1, s. 4-8.
 Konceptia agrárnej a potravinovej politiky do roku 2005 (1.verzia). Bratislava : VÚEPP, 2000. 43 s.
 KUZMA, F. 2000. Vplyv agrárnej politiky na formovanie integračno – hospodárskych a agroobchodných štruktúr : Záverečná správa výskumnej úlohy č. 39. Nitra : SPU, 2000.
 PEKÁRIK, Š. a kol. 1989. Organizácia zeleninárskej výroby. Bratislava : Príroda, 1989. 195 s. ISBN 80-0700037-2
 PORHAJAS, V. 1998. Produkčné a exportné možnosti slovenského ovocinárstva. In: Zborník PEF MZLU. Brno, 1998, s. 127-130. ISBN 80-7157-336-1
 Situačná a výhľadová správa : Ovocie. Bratislava : MP SR, VÚEPP, 1999. 27 s.
 Situačná a výhľadová správa : Zelenina. Bratislava : MP SR, VÚEPP, 1999. 34 s.
 Správa o stave zemédelství ČR za rok 1998 : Zelená správa. Praha : MZ ČR, 1999. 105 s. ISBN 80-7084-146-x
 ŽAJA, J. a kol. 1998. Súčasný stav a perspektívy rozvoja zeleninárstva v SR. In: Zborník odborných prác zo 4. celoštátnej konferencie zeleninárov SR. Nitra : Agrotár, 1998. 160 s. ISBN 80-967538-6-x

Kontaktná adresa :

prof. Ing. Ivan Mojmir Zoborský, CSc.; Katedra ekonomiky, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 949 76 Nitra, Tr. A. Hlinku 2, tel.: 087/6508 594

INTEGRÁCIA KRAJÍN STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPY DO EÚ A VEREJNÁ VOĽBA

INTEGRATION OF CENTRAL AND EAST EUROPEAN COUNTRIES INTO THE EU: A PUBLIC CHOICE APPROACH

Ján POKRIVČÁK¹, Harry de GORTER²

¹Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre a Policy Research Group, KU Leuven

²Cornell University, Ithaka

A political economy model is developed to evaluate preferences of politicians of EU member states for agricultural protection within the Common Agricultural Policy (CAP). The model draws on Down's economic theory of democracy as particularly furthered by Swinnen and de Gorter. Inter-country transfer of income modify optimal policies of individual member states. Net contributors to the CAP prefer reduction of common intervention prices relative to what they would have opted for without inter-country transfers. Politicians of net contributors to the CAP prefer higher level of agricultural protection inside the EU than they would have preferred outside the CAP. The accession of Central and East European countries into the EU will increase politically optimal level of protection of politicians of Central and East European countries while decrease that of politicians of current EU members.

Key words: public choice, integration, agriculture, European Union, Central and Eastern Europe

Vládne intervencie do poľnohospodárskej výroby a spracovania sú všeobecným javom, a nie výnimkou. Rozvojové krajiny poľnohospodárstvo diskriminujú prostredníctvom nástrojov, ako sú exportné dane a nadhodnotené výmenné kurzy. Rozvinuté krajiny poľnohospodársku výrobu podporujú. Používajú na to cenové podpory, dovozné clá, vývozné dotácie, priame príjmové platby a pod. (Bielik a Dawit, 1999).

Tradičný pohľad na vládu ako vševedúceho a benevolentného diktátora nedokáže vysvetliť rozsah a nástroje poľnohospodárskej politiky aplikovanej v praxi. Nahradenie tradičného normatívneho chápania vlády pozitívnou teóriou poľnohospodárskeho protekcionizmu v rozvinutých krajinách sa javí ako nevyhnutnosť.

Verejná voľba je na rozdiel od ekonómie blahobytu vedou pozitívnu. Verejná voľba používa ekonomickú metodológiu na skúmanie politických procesov (Mueller, 1989). Vznikla ako reakcia na Pigouvský prístup k úlohám vlády. Politiky nie sú dôsledkom snahy vševedúcej vlády o maximalizovanie spoločenského blahobytu, ale výsledkom interakcie ľudí v inštitucionálnom kontexte rozhodnutí na politickom trhu. Participanti na politickom trhu maximalizujú určitú účelovú funkciu (individuálny blahobyť, politickú podporu).

Mancur Olson (1965) zdôrazňuje dôležitosť záujmových skupín pri tvorbe politik. Záujmové skupiny presadzujú na politickom trhu záujmy svojich členov. Napríklad poľnohospodárske zväzy sa snažia o priaznivé legislatívne rozhodnutia pre poľnohospodárov. Záujmové skupiny vznikajú kvôli existencii verejných statkov. Legislatíva naklonená záujmom poľnohospodárov je pre nich verejný statok. Olson (1965) považuje veľkosť záujmovej skupiny a náklady na komunikáciu medzi potenciálnymi členmi za kľúčové faktory determinujúce vznik záujmových skupín.

Interakcia medzi záujmovými skupinami vedie k politickému ekvilibriu. Politici, politické strany a voliči sú pasívni a slúžia len ako nástroj aktívnych skupín na dosiahnutie svojich cieľov (Becker, 1983).

Jedna z častí verejnej voľby skúma netrhové rozhodnutia ako voľby v priamej demokracii. Vláda sa považuje za čiernu skrinku, do ktorej vstupujú preferencie občanov a výstupom sú spoločenské preferencie. Ide v podstate o podobný postup, aký prijal Arrow (1951). Problém integrácie preferencií pri existencii určitých normatívnych obmedzujúcich podmienok je analogický s výberom vhodného volebného systému. Tieto volebné modely teda sčasti pripomínajú organický pohľad na vládu, v ktorom je štát reprezentovaný vlastnou persónou.

K volebným modelom sa priraduje aj Downsova (1957) ekonomická teória. Downs však vládu už nepovažuje za čiernu skrinku, ale vníma ju ako inštitúciu zloženú z reálnych ľudí. Vo svojej ekonomickej teórii demokracie sa Downs sústreďuje na interakciu racionálnych, egoistických politikov a plne informovaných, racionálnych voličov v politickej aréne. Politici maximalizujú hlasy vo voľbách, a preto „formulujú politiky, aby vyhrali voľby a nie vyhrávajú voľby, aby formulovali politiky“. Podpora občanov je funkciou zmeny užitočnosti spôsobenej politikou. Downs vnáša do ekonomickej literatúry pojem racionálnej ignorancie. Voliči nie sú dostatočne motivovaní oboznámiť sa s platformami politikov alebo politických strán.

Downsova ekonomická teória demokracie vysvetľuje protekcionizmus v poľnohospodárstve prostredníctvom racionálnej igno-

rancie. Spotrebiteľia sa neinformujú o poľnohospodárskej politike a neorganizujú sa v snahe znížiť garantované ceny poľnohospodárskych komodít, lebo náklady na takéto akcie by prevýšili ich individuálne výnosy. Čím sú spotrebiteľia bohatší a výdavky na potraviny tvoria menšiu časť ich príjmov, tým menší záujem majú o poľnohospodársku politiku. Na druhej strane vyššie príjmy generované vysokými garantovanými cenami sú rozdelené medzi málo farmárov. Malé straty spotrebiteľov a daňových poplatníkov nevedú k poklesu podpory pre politikov z tejto skupiny, kým vyššie príjmy na farmára vedú k vyššej podpore politikov uskutočňujúcich dané politiky.

Swinnen a de Gorter (1993) aplikovali Downsov model špecificky na poľnohospodárstvo. Podľa nich úroveň transferu príjmov od daňových poplatníkov a spotrebiteľov závisí od troch hlavných faktorov: príjmovej disparity medzi vidiekom a mestom, podielu vidieckeho obyvateľstva v celkovej populácii a od umrŕvených nákladov spojených s príjmovým transferom.

Väčšina literatúry verejnej voľby, ktorá sa venuje Spoločnej poľnohospodárskej politike (SPP) je písaná v Olsonovskej tradícii. Tento prístup zdôrazňuje silu farmárskej lobby v poľnohospodárskej politike EÚ. Senior Nello tvrdí, že farmárske skupiny v EÚ sú privilegované v zmysle Olsonovej teórie. Homogenita záujmov farmárov je dostatočným motívom na formáciu skupín aktívnych v politickom procese (Senior Nello, 1984). Vysoké ceny sú odrazom tlaku skupín, ktoré by elimináciou podpory boli poškodené (Josling a Moyer, 1991). Optimálne cenové podpory sú však rôzne v rôznych členských krajinách. Josling a Moyer tvrdia, že existujú tri hlavné dôvody rozdielných preferencií podpory farmárov, a to čistá exportná pozícia, priemerná veľkosť fariem a rozsah čistej príspevky do spoločného rozpočtu.

Hill (1984) považuje spoločné financovanie poľnohospodárstva za jadro problému. Spoločné financovanie, podľa Hilla, totiž separuje rozhodnutie od finančného krytia, a tak motivuje krajiny zvyšovať výrobu, aby sa maximalizovali čisté príjmy a minimalizovali čisté príspevky do spoločného rozpočtu. Spoločné financovanie umožňuje poľnohospodárskym ministrom prijať nákladnejšie politiky, lebo náklady nenesú priamo ich ministerstvá financií.

Materiál a metódy

Hlavným cieľom Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) je redistribúcia príjmov z nepoľnohospodárskeho sektora do poľnohospodárstva. Na dosiahnutie tohto cieľa sa používa v prevažnej miere cenová podpora kombinovaná s dovoznými bariérami na zamedzenie dovozu lacnejších potravín z územia mimo EÚ. Ak cenová podpora prevyšuje rovnovážnu cenu, v EÚ vznikajú prebytky, ktoré sa eliminujú prostredníctvom exportných dotácií, t.j. dumpingom na svetové trhy. Prebytkom potravín na trhu sa SPP snaží v niektorých prípadoch vyhnúť zavádzaním produkčných kvót.

SPP vedie k dvom typom transferov príjmov:

1. *Transfer od spotrebiteľov a daňových poplatníkov k poľnohospodárskym výrobcam.* Spotrebiteľia platia vyššie ceny, ako by platili bez existencie SPP. V takom prípade by ceny boli na svetovej úrovni, a teda nižšie ako v EÚ. Daňoví poplatníci na druhej strane financujú exportné dotácie a podobné formy necenovej podpory.

2. SPP spôsobuje transfer príjmov medzi členskými krajinami EÚ. To sa uskutočňuje kvôli princípu finančnej solidarity, ktorý sa uplatňuje v EÚ. Finančná solidarita v praxi znamená, že poľnohospodárstvo sa financuje zo spoločného rozpočtu, a nie rozpočtov národných. Každá krajina prispieva do spoločného rozpočtu a zároveň z neho aj čerpá. Príspevky sa môžu od výšky čerpaných zdrojov odlišovať. Pozostávajú z dovozných ciel na potraviny, poplatkov na pestovateľov cukru a príspevkov vypočítaných na základe HDP na obyvateľa. T.j. relatívne bohaté členské štáty a čistí importéri poľnohospodárskych produktov prispievajú disproportionalne viac ako relatívne chudobné krajiny a čistí exportéri.

Čerpanie zdrojov zo spoločného rozpočtu závisí od produkcie potravín v jednotlivých krajinách v porovnaní s celkovou produkciou.

Spoločná poľnohospodárska politika Európskej únie sa za posledné roky veľmi predražila a spôsobuje rozpočtové problémy. Zároveň nastala aj deformácia trhu s poľnohospodárskymi výrobkami v EÚ a dochádzalo aj k zlej alokácii zdrojov. To ohrozovalo ďalší ekonomický rast v EÚ. Nesmieme zabudnúť ani na problémy vo vzťahu k WTO, lebo SPP deformuje svetové poľnohospodárske trhy. Okrem toho, rozsiahlej kritike bola podrobená aj finančná solidarita. Niektoré relatívne bohaté krajiny sa dokonca stali čistými odberateľmi finančnej pomoci kvôli ich vysokému čistému exportu. Tieto problémy sa začali prejavovať v rozsiahlejšej miere už v 70. rokoch a viedli k celému radu pokusov o reformu SPP.

Koncom 80. rokov sa začal ešte väčší dôraz klásť na rozpočtové hladisko SPP. Zaviedli sa napríklad tzv. stabilizátory. Stanovili sa maximálne garantované množstvá. Ich prekročenie malo za následok zníženie cenovej podpory alebo dotácií. Časť nadbytočnej výrobnnej kapacity sa eliminovala v rámci set-aside programu, ktorý poskytoval výrobcovi finančné kompenzácie, keď počas najmenej piatich rokov nevyužívali minimálne 20 percent ornej pôdy.

Tieto opatrenia však stále nestačili. Nadprodukcia nebola eliminovaná a rast rozpočtových výdavkov na poľnohospodárstvo sa nepodarilo zastaviť. V roku 1992 nasledoval McSharryho plán. Na obilniny a olejiny McSharryho reforma SPP zaviedla kompenzačné platby podmienené vypustením pôdy z poľnohospodárskej výroby. Zároveň sa znížili aj garantované ceny, ktoré sa tak priblížili k svetovým cenám. Garantované ceny sa znížili aj pre hovädzie mäso, pričom sa príjmový dopad na výrobcov čiastočne eliminoval zvýšením prémie. McSharryho reforma sprehľadnila podporu poľnohospodárstva a čiastočne odstránila deformačný účinok cenovej podpory tým, že bola nahradená príjmovými dotáciami a produkčnými kvótami, ktoré menej deformujú trh.

Deformácia trhu, vysoké rozpočtové výdavky na poľnohospodárstvo, ale aj očakávané rozšírenie EÚ smerom na východ a blížiac sa rokovania WTO viedli k ďalšej reforme SPP. Tentokrát v rámci Agendy 2000. Filozofiou reformy je nahradenie deformujúcej cenovej podpory príjmovou podporou. T.j. garantované ceny sa znižujú a naopak, zvyšujú sa priame platby. Napríklad pri obilninách sa garantované ceny budú znižovať o celkových 15%, ale zvýšia sa priame platby z 54 eur na tonu na 63 eur na tonu. Pri hovädzom mäse sa takisto znižuje cenová podpora (o 20%), ale tiež sa zvyšuje príjmová podpora (prémie). Navyše sa umož-

ňuje aj dodatočné navýšenie platieb berúc do úvahy národné alebo regionálne špecifiká.

Existuje viacero štúdií kvantifikujúcich dôsledky rozšírenia SPP do strednej a východnej Európy. Východiská a štruktúry týchto modelov sú rôzne, rovnako ako aj výsledky. Pri predpoklade nereformovania SPP sa však modely zjednocujú v názoroch, že poľnohospodárska produkcia a príjmy sa zvýšia, ale treba čakať negatívny dopad na spotrebiteľov. Pri zanedbaní ekonomickej neefektívnosti prejavujúcej sa umŕtvenými stratami budú krajiny strednej a východnej Európy čistými prijímateľmi z rozpočtu EÚ. Ich príspevok do spoločného rozpočtu bude malý kvôli relatívne nízkemu HDP na obyvateľa a štatútu čistých vývozcov (po vstupe do EÚ). Náklady súčasných členov EÚ vzrastú významne po prijatí nových členov. Mahé a Roe (1996) predikujú medzištátne transfery v rámci SPP po prijatí nových členov v tab. 1.

Tabuľka 1 Medzištátne transfery v dôsledku pred a post 1992 SPP (miliárd ECU)

	1991	1996	Dopad rozšírenia (1)
UEBL (2)	-318,5	-495,4	-504
Dánsko (3)	782,2	764,3	-216
Francúzsko (4)	1 565,4	2 195,2	-2 246
Nemecko (5)	-2 715,1	-3 965,1	-3 628
Írsko (6)	1 669,0	1 448,1	-96
Taliansko (7)	-2 875,5	-3 173,3	-1 766
Holandsko (8)	211,9	-348,0	-756
Spojené kráľovstvo (9)	715,0	417,7	-1 429
Grécko (10)	1 043,4	1 841,1	-156
Španielsko (11)	349,8	1 419,3	-1 033
Portugalsko (12)	-445,5	-157,8	-180
EÚ (13)	-	-	-12 000

Prameň: MAHE and ROE: The political economy of reforming the 1992 CAP Reform. In: Amer. J. of Agric., 78, December 1996, p. 1314-1323. (14)

Table 1 Inter-country transfer due to enlargement prior and post the 1992 CAP (in bn EUR)

(1) impact of enlargement, (2) UEBL, (3) Denmark, (4) France, (5) Germany, (6) Ireland, (7) Italy, (8) The Netherlands, (9) United Kingdom, (10) Greece, (11) Spain, (12) Portugal, (13) European Union

Politické optimum mimo SPP

Nech P^0 označuje trhovú cenu koša poľnohospodárskych komodít a P_j garantovanú cenu v j -tej krajine pred jej integráciou alebo mimo SPP. Jednotková dotácia sa vypočíta ako $s_j = P_j - P^0$. Politicky optimálnu jednotkovú dotáciu si označme $s_j^* = P_j^* - P^0$, pričom P_j^* je politicky optimálna garantovaná cena v j -tej krajine. Predpokladajme, že existujú len dva sektory v ekonomike: poľnohospodárstvo (A) a všetko ostatné (B). Všetci jednotlivci majú identické preferencie a maximalizujú nepriamu funkciu užitočnosti $U(y^i)$, kde y^i reprezentuje individuálny príjem a $i = A, B$. V jednotlivých sektoroch je n^i identických jednotlivcov s počiatočným príjmom e^i .

Celkový transfer príjmov do sektora A (R_i) závisí od garantovanej ceny alebo jednotkovej dotácie a celkovej poľnohospodár-

skej produkcie (Q_j): $R_j = (P_j - P^0) \cdot Q_j$. Pre jednoduchosť uvažujeme s vertikálnou krivkou ponuky. Transferované príjmy pochádzajú z dodatočného zdanenia príjmov sektora B (T_j). $T_j = (e_j^B - y_j^B) \cdot n_j^B$, pričom y_j^B je príjem jednotlivcov v sektore B po zdanení, alebo po uskutočnení transferu. Neuvažujeme s umrtnými stratami, ktoré sprevádzajú každý takýto transfer, $T_j = R_j$.

Transfer spôsobí nasledujúce zmeny príjmov:

$$\Delta y_j^A(P_j) = R_j/n_j^A = (P_j - P^0) \cdot Q_j/n_j^A = (s_j \cdot Q_j)/n_j^A \quad (1)$$

$$\Delta y_j^B(P_j) = -R_j/n_j^B = -T_j/n_j^B \quad (2)$$

Na určenie politicky optimálneho transferu príjmov musíme vypočítať čistý príjem jednotlivcov po implementovaní politiky.

$$y_j^A = e_j^A + \Delta y_j^A \quad (3)$$

$$y_j^B = e_j^B + \Delta y_j^B \quad (4)$$

Rovnako ako Swinnen a de Gorter (1993) a Swinnen (1994) uvažujeme o prípade, keď politici maximalizujú politickú podporu S ako funkciu zmeny príjmov každého sektora v dôsledku cenových podpôr.

$$\max. S_j = n_j^A \cdot S(v_j^A(R_j)) + n_j^B \cdot S(v_j^B(R_j)) \quad (5)$$

kde

$$v_j^i(R_j) = U_j^i(R_j) - U_j^i(0) \quad (6)$$

kde

$U_j^i(R_j)$ je úroveň užitočnosti jednotlivca v skupine i po uskutočnení redistribučnej politiky.

$U_j^i(0)$ je úroveň užitočnosti pred uskutočnením politiky.

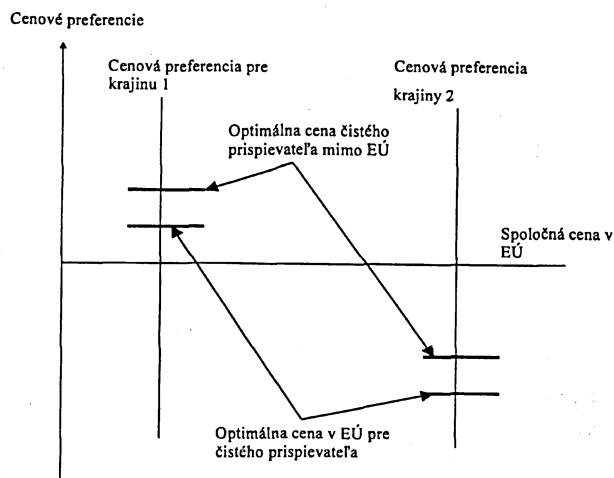
Tento model odráža politickú interakciu racionálnych a egoistických politikov a plne informovaných občanov. Politici maximalizujú svoje hlasy vo voľbách, kým podpora voličov je funkciou zmeny užitočnosti spôsobenej vládou politikou. Politici používajú dane a dotácie, t.j. redistribučné nástroje. Občania poskytujú podporu, keď im politiky prospievajú a naopak, podporu znižujú, keď politiky redukovujú ich príjem. Rozdielna marginálna užitočnosť príjmov v rôznych príjmových skupinách umožňuje politikom zvyšovať svoju podporu prostredníctvom redistribúcie príjmov. Optimálna redistribúcia nastáva, keď marginálny pokles podpory zdaňovanej skupiny sa rovná marginálnemu rastu podpory z dotovanej skupiny. Umrtné straty, ktoré sprevádzajú politiky, redukovujú celkový transfer príjmov (De Gorter a Swinnen, 1994).

Vyriešením rovníc (3) – (5) dostaneme politicky optimálnu úroveň intervenčnej ceny (jednotkovej dotácie) pre krajinu j , ktorá nie je súčasťou žiadnej nadnárodnej spoločnosti štátov, ako je napríklad SPP. Táto optimálna intervenčná cena (P_j^*) maximalizuje politickú podporu.

Obrázok 1 Príklad cenových preferencií čistého prispievateľa do SPP v rámci a mimo EÚ

Figure 1 An example of price preferences of a net contributor to the CAP inside and outside the EU

(1) price preference of country 1, (2) price preference of country 2, (3) optimum price of net contributor outside EU, (4) optimum EU price for net contributor

Politické optimum v rámci EÚ

Vytvorí sa „nadnárodná“ SPP, ktorá je založená na dvoch relevantných princípoch: *spoločné ceny a finančná solidarita*. Ceny poľnohospodárskych komodít sú rovnaké v prepočte na eurá vo všetkých členských štátoch. Poľnohospodárske politiky sú spoločné pre celú Európsku úniu a národné špecifiká zohrávajú len marginálnu rolu.

V dôsledku finančnej solidarity nemusia platiť vyrovnané rozpočty pre jednotlivé členské štáty. Vyrovnaný rozpočet musí byť dosiahnutý len v rámci celej EÚ ($R = T$), kde $R = \sum R_j$ a $T = \sum T_j$ pre $j = 1, 2, 3, \dots, N$, kde N je počet členských štátov EÚ. Členské štáty, pre ktoré platí $R_j < T_j$, sú čistými prispievateľmi do rozpočtu SPP, kým štáty, pre ktoré platí $R_j > T_j$, sú čistými odoberateľmi z rozpočtu.

Nech P_j označuje politicky optimálnu intervenčnú cenu a s_j – politicky optimálna jednotková dotácia pre krajinu j v rámci SPP za predpokladu, že ostatné členské štáty s ňou súhlasia. Pre čistého prispievateľa do spoločného rozpočtu bude politicky optimálna intervenčná cena mimo EÚ vyššia ako jeho politicky optimálna intervenčná cena v rámci EÚ. Dôvod je jednoznačný. Čistý prispievateľ transferuje príjem svojich spotrebiteľov a daňových poplatníkov farmárom iných členských štátov. Bez týchto medzinárodných transferov by bol príjem domácich spotrebiteľov a daňových poplatníkov vyšší pre daný príjem domácich farmárov. Politici čistého prispievateľa budú mať cenové preferencie v rámci SPP nižšie ako mimo SPP. Toto tvrdenie platí nezávisle od toho, či optimum je pod spoločnou cenou, alebo nad spoločnou cenou. Obrázok 1 znázorňuje danú situáciu.

Opak, samozrejme, platí pre čistého odoberateľa zo spoločného rozpočtu. Jeho optimum je nižšie mimo EÚ, ako by bolo v rámci nej.

Záver

Stanovili sme, že existuje politicky optimálny transfer príjmov od spotrebiteľov a daňových poplatníkov k farmárom. Veľkosť transferu je funkciou príjmovej disparity. Optimálne transfery pre krajinu v rámci a mimo EÚ sa môžu líšiť. Čistá prispievateľská pozícia krajiny spôsobená poľnohospodárskou politikou je hlavným dôvodom, prečo sa optimálne príjmové transfery mimo a v rámci EÚ nemusia zhodovať.

Odchýlka skutočnej ceny od optimálnej spôsobuje pokles podpory voličov. Rovnaký pokles podpory nastáva bez ohľadu na to, či je odchýlka pozitívna (optimálna cena je vyššia ako skutočná), alebo negatívna. Krajiny majú teda jednovrcholové preferencie. Vzdalovanie sa od vrcholu spôsobuje pokles politickej podpory.

Začlenenie krajín strednej a východnej Európy do Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie zmení ich preferencie po poľnohospodárskom protekcionizme. Rovnako sa zmenia preferencie v krajinách súčasnej Európskej únie. Optimálna úroveň ochrany poľnohospodárov v súčasných členských štátoch EÚ sa zníži. Dôvod je jednoznačný. Súčasný členský štát EÚ sa stanú väčšími prispievateľmi do rozpočtu EÚ (tabuľka 1). Integrácia spôsobí zvýšenie transferov medzi krajinami smerom od súčasných členov. Pre danú hodnotu transferu príjmu domácim farmárom sa náklady domácich spotrebiteľov a daňových poplatníkov zvýšia. Politici súčasných členských štátov EÚ budú mať nižšiu úroveň optimálnej podpory poľnohospodárov v rozšírenej EÚ. Mediánová preferencia po poľnohospodárskom protekcionizme koalície súčasných členov EÚ bude v rozšírenej EÚ nižšia ako je v súčasnosti.

Súhrn

Vytvoril sa model politickej ekonomie na evaluáciu preferencií politikov ohľadom poľnohospodárskeho protekcionizmu v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP). Model je v downsovskej tradícii ekonomickej teórie demokracie, ako bola rozvinutá Swinnenom a de Gorterom. Transfery príjmov medzi krajinami Európskej únie (EÚ) menia politicky optimálne politiky členských štátov. Politici čistého prispievateľa majú politicky optimálne intervenčné ceny v rámci SPP nižšie ako mimo SPP. Politici čistého odoberateľa príjmových transferov naopak preferujú v rámci SPP vyššie intervenčné ceny ako mimo SPP. Integrácia krajín strednej a východnej Európy do EÚ zmení politicky optimálnu úroveň protekcionizmu aj v strednej a východnej Európe, ako aj v krajinách súčasnej EÚ. Politicky optimálna úroveň protekcionizmu sa zvýši v strednej a východnej Európe a zníži v krajinách súčasnej EÚ.

Kľúčové slová: verejná voľba, integrácia, poľnohospodárstvo, Európska únia, stredná a východná Európa

Literatúra

- ARROW, K. J. 1951. Social choice and individual values. New York : John Wiley, 1951.
 BECKER, G. S. 1983. A Theory of Competition Among Pressure Groups for political influence. In: Quarterly Journal of Economics, vol. 98, August 1983, p. 371-400.

- BIELIK, P. - DAWIT, A. B. 1999. The welfare analysis of the Central European Free Trade Agreement (CEFTA) with respect to the agricultural sector of member countries. In: Zemědělská ekonomika, roč. 45, 1999, č. 7, s. 313-316.
 BUCHANAN, J. M. - TULLOCK, G. 1960. The calculus of consent. Ann Arbor : University of Michigan Press, 1960.
 Commission of the European Communities (various years). Report on the agricultural situation in the community. Luxembourg : Office for Official Publications of the EC.
 De GORTER, H. - SWINNEN, J. 1994. The economic polity of farm policy. In: Journal of Agricultural Economics, vol. 45, 1994, no. 3, p. 312-326.
 De GORTER, H. - SWINNEN, J. 1995. The economic polity of farm policy. In: Journal of Agricultural Economics, vol. 46, 1995, no. 3, p. 403-414.
 De GORTER, H. - POKRIVČÁK, J. - SWINNEN, J. 1998. The „restaurant-table“ effect : Europe and the Common Agricultural Policy. In: World Agricultural Trade. Boulder : Westview Press, 1998.
 DOWNS, A. 1957. An economic theory of democracy. New York : Harper and Row, 1957.
 HARTELL, J. G. - SWINNEN, J. F. M. 1998. Trends in agricultural price and trade policy instruments since 1990 in Central European countries. In: The World Economy, vol. 21, 1998, no. 2, p. 261-279.
 HILL, B. E. 1984. The common agricultural policy and past, present and future. Cambridge : University Press, 1984.
 JOSLING, T. A. - MOYER H. W. 1991. The common agricultural policy of the European Community : A public choice interpretation. In: The Political Economy of International Organizations. Oxford : Westview Press, 1991, p. 286-305.
 MAHE, L. M. - ROE, T. L. 1996. The political economy of reforming the 1992 CAP reform. In: American Journal of Agricultural Economics, vol. 78, 1996, p. 1314-1323.
 MUELLER, D. C. 1989. Public choice II. New York : Cambridge University Press, 1989.
 OECD. 1996. Agricultural policies, markets and trade in OECD countries.
 OECD. 1996. Agricultural policies, markets and trade in transition economies.
 OLSON, M. Jr. 1965. The logic of collective action. Cambridge : Harvard University Press, 1965.
 PEARCE, J. 1983. The common agricultural policy : The accumulation of special interests. In: Policy Making in the European Union. Chichester : Wiley, 1983.
 PIGOU, A. C. 1932. The economics of welfare. London : Macmillan, 1932.
 POKRIVČÁK, J. 1997. The politics of price determination in the EU's CAP and the „restaurant table“ effect : Implications for East European accession : M.Sc Thesis. Ithaca : Cornell University, 1997.
 POKRIVČÁK, J. - De GORTER, H. 1999. The "restaurant table" effect in the EU's CAP : Contributed paper presented at the IXth Congress of the European Association of Agricultural Economists. Warsaw, August 24-28, 1999.
 SENIOR NELLO. 1984. An application of public choice theory to the question of CAP reform. In: European Review of Agricultural Economics, 1984, 11.
 SCHMITT, G. 1984. Warum die Agrarpolitik ist, wie sie ist, und nicht, wie sie sein sollte. In: Agrarwirtschaft, 33, 1984, S. 129-136.
 SWINNEN, J. F. M. 1996. Endogenous price and trade policy developments in Central European agriculture. In: European Review of Agricultural Economics, 23, 1996, p. 133-160.
 SWINNEN, J. F. M. 1994. A positive theory of agricultural protection. In: American Journal of Agricultural Economics, vol. 76, 1994, no. 1, p. 1-14.
 SWINNEN, J. F. M. - De GORTER, H. 1993. Why small groups and low income sectors obtain subsidies : The „altruistic“ side of a „self-interested“ government. In: Economics and Politics, 1993, 4, p. 285-293.
 TANGERMANN, S. 1996. Reforming the CAP : A prerequisite for eastern enlargement. Paper prepared for the Kiel Week Conference Quo Vadis Europe?
 TRACY, M. 1996. Agricultural policy in the European Union and other market economies. APS-Agricultural Policy Studies, Brussels.
 WALLACE, H. 1983. Negotiation, conflict and compromise : The elusive pursuit of common policies. Making in the European Union. Chichester : Wiley, 1983.

Tento výskum sa uskutočnil s podporou Phare ACE Programme Európskej únie. Za obsah publikácie zodpovedá autor a v žiadnom prípade nereprezentuje názory Európskej Komisie, alebo jej služieb. V rámci tejto výskumnej úlohy autor pôsobí na Katholieke Universiteit v Leuvene.

Kontaktná adresa:

Ing. Ján Pokrivčák, M.S.; Katedra ekonomiky, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, tel.: 421 - 87 - 6508 593, e-mail: pokriv@sun.uniag.sk